

חנוכה ב

אמירת „טמאים ביד טהורים ורשעים ב־ יד צדיקים“, שלא מודגשת בהם מעלתם בתור לומדי תורה – הרי גם בנוגע ל־ „זדים ביד עוסקי תורתך“ קשה לפרש כן, כי דוחק לומר ש(כל) אנשי הצבא של מתתיהו ובניו היו „רבנן“ ש„תורתם אומנתם“!

[ובפרט ע"פ מחז"ל ש„אילמלא דוד (שהי' עוסק בתורה) לא עשה יואב מל־ חמה“ („זכותו של דוד (שעסק בתורה) עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד“), שמזה מובן, שבעת המלחמה – על תל־ מידי חכמים („רבנן“) החוב להתחזק עוד יותר בלימוד התורה, כדי שזכותם תגן על אנשי הצבא הנלחמים, ואדרבה, דוקא בזה תלוי נצחון המלחמה].

ולכאורה צ"ל, שאין הפירוש ב„זדים ביד עוסקי תורתך“, שכל אנשי הצבא היו „רבנן“ ש„תורתם אומנתם“, אלא ש־ מנהיגי המנצחים במלחמה היו „עוסקי תורתך“.

ויותר נ"ל, ש„עוסקי תורתך“ כאן היינו (לא רק אלו ש„תורתם אומנתם“,

א. בתפלת „ועל הניסים“ שאומרים בימי חנוכה „מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך“¹. וכבר תמהו מפרשי התפלות, ששלשת הסוגים האחרונים („וטמאים כו' ורשעים כו' וזדים כו'“), לכאורה: אין זה מפעולת הנס, דטומאה וטהרה ורשעים וצדיקים וזדים ועוסקי תורה אינם מ־ עניני גבורה וחולשה לחשוב התגברות הטהורים על הטמאים לנס².

יש שתירצו: ע"פ מאמר חז"ל³, „מאן חולין רבנן“ („דאפילו בבריאותן הן תשושי כח מפני שהתורה מתשת כחם“), ונמצא ש„יש גם בענינים אלו גבורה וחולשה וגברו מכת הנס החלשים על הגבורים“ [ולפי' אין כאן אלא תוספת ביאור על לפני' „גבורים ביד חלשים“, שזה שבני' היו חלשים אינו מפני שכן הי' טבע גופם, אלא להיותם „עוסקי תורתך“, שהתורה מתשת כחו של אדם].

אמנם (נוסף לזה שלפי זה אין זה מדגיש גודל הנס, ולמאי נפק"מ מהי סיבת החולשה והגבורה, הרי גם בגוף הענין) לפי פשוטו קשה לפרש כן, כי ענין זה שייך רק לאלה שתורתם אומנתם עד ש„התורה מתשת כחם“, כנ"ל, וא"כ, מלבד זאת שעדיין אינו מבואר טעם

1) ראה הנוסחאות בזה בסידור אוצר התפלות. ועוד.

2) לי פירוש „דובר שלום“ בסידור הנ"ל.

3) דובר שלום שם.

4) נדרים מט, סע"א.

5) לי הר"ן.

6) סנהדרין כו, ב.

7) בפרמ"ג או"ח סתרפ"ב (משב"ז) סק"א (נעתק בעץ יוסף בסידור הנ"ל) „וטמאים ביד טהורים ע"פ מ"ש בזה"ק מפני מה עכ"ם גבורים כו' בודאי ע"פ נס הי'“ [וראה גם שיחת ש"פ מקץ תשכ"א – ע"פ ע"ח (שמ"ב ספ"ד – הובא בתניא פ"ו י, סע"ב). פכ"ד (ל, א). ועוד] „כל מעשה עוה"ו קשים ורעים והרשעים גוברים בו]“ – אבל לכאורה אין זה פשוטו (שהיי' פשוט שהיו גבורים מבניו) (ובמשך כל הדורות) כו' אלא ע"פ פנימיות ה־ ענינים.

8) סנהדרין מט, א.

9) לי רש"י שם.

תורתך ולא אומר דבר והיפוכו כמו ש-
אמר בכל האחרים – כי לפי הנ"ל גם
בבא זו היא „דבר והיפוכו“, ד„עוסקי
תורתך“ הם המקיימים את מצוות התורה,
היפך ה„זדים“, העוברים בזדוני על
ציווי התורה].

והדרא קושיא לדוכתה – מהו הנס
ב„מסרת . . טמאים ביד טהורים ורשעים
ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך“?

ב. לכאורה י"ל, דמ"ש „וטמאים ביד
טהורים כו“ קאי על מ"ש לפניו – „כש-
עמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישר-
אל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי
רצונך“, דהיינו (לא מלחמה כפשוטה,
אלא) גזירות על הדת, מלחמה רוחנית:
ומזה מובן, שתאיור נצחונם של ישראל
שלאח"ז, צריך לכלול לא רק את נצחון
מלחמת אנשי הצבא, אלא גם (ואדרבה,
בעיקר) את הנצחון הרוחני, התגברות על
הגזירות וביטולן. ולכן אומרים „וטמאים
ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים
ביד עוסקי תורתך“, להדגיש ולתאר את
נצחונם הרוחני של ישראל (אף ש„אין זה
מפעולת הנס“).

אבל לכאורה דוחק לפרש שפרטים

בביי לטא"ח סתרפ"ב. ועוד.

ומה שתירץ שזהו „דרך הפסוק . . דכתיב
(תהלים קיט, נא) זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא
נטיתי“ – הא גופא צ"ב: (א) מדוע נקט כותב זה
דוקא. (ב) מדוע לא נקט הקרא דבר והיפוכו (ראה
דברים אחדים להחיד"א דרוש ל"ב – קסז, ד
ואילך).

וראה עוד תירוצים באל"י רבה, פר"ח ועוד או"ח
שם.

(14) בפר"ח שם (בשם הא"ח וביי), ולא אמר . .
זדים ביד עניים, ומשמע שמפרש ד„זדים“ היינו גסי
הרוח. אבל לכאורה בפשטות קאי על העושים במיד
כו' נגד התורה (כבפנים). וראה נוסח הרס"ג
והרמב"ם הנ"ל הערה 11.

אלא) כל לומדי תורה (גם בעלי עסק
הקובעים עתים לתורה), שכולם נקראים
„עוסקי תורתך“. וכדמוכח מזה שכאו"א
מישראל חייב בברכות התורה, כולל
הברכה „לעסוק בדברי תורה“.

[ועוד יש לומר, שהלשון „עוסקי תור-
תך“ (ולא „לומדי תורתך“) כאן לא בא
להדגיש אופן ההתעסקות בלימוד התו-
רה, אלא כולל גם עסק המצוות שהוא
תכלית הלימוד (לימוד המביא לידי
מעשה). וזהו שנק' „עוסקי“ (לא „לומדי“).
כי „לומדי תורתך“ היינו אלו הלומדים
תורה, שזה שייך לשכלו והבנתו של
האדם: משא"כ עסק בתורה¹⁰ מורה שה-
אדם בכל עניניו וכוחותיו עסוק בתורה,
והיינו כשלומד ע"מ לעשות, באופן שכל
עשיותו בכל רמ"ח אבריו יהיו ע"פ
הוראות התורה.

ועפ"ז מתורצת בפשיטות קושיית ה-
מפרשים¹¹ „למה אומר זדים ביד עוסקי

(10) כפי נוסח אשכנז (טור או"ח סמ"ז. מג"א
או"ח שם סק"ג) – משא"כ נוסח ספרד (וכן הוא
נוסח אדה"ז בסידורו) „על דברי תורה“.

בב"ש שם ד„לעסוק בדברי תורה“ קאי על „ה-
עמל והטורח“ בדי"ת (ובט"ז או"ח שם סק"א „דרך
משא ומתן של פלפול כו“). וראה פרמ"ג שבהערה
(7). אבל עכצ"ל דקאי על אופן העמל והטורח שהוא
בהישג ידו של כאו"א מישראל (שכאו"א חייב
בברכה זו).

ובכל אופן מצינו בכ"מ הל' „עוסק בתורה“ ב-
נוגע ללימוד סתם (ראה לדוגמא סנהדרין צט, סע"א
(הובא בתניא פ"א). ועוד).

(11) ולהעיר מהנוסח בסידור רס"ג „ומידיים ב-
כף עושי תורה“. וברמב"ם סדר תפלות (בסוף ס'
אהבה) – ע"פ מהדורת קאפה – „ופושעים ביד עושי
תורתך“.

(12) אבל להעיר מאבודרהם (הובא בביי ל-
טאו"ח שם) בהחילוק בין ב' הנוסחאות „לעסוק
בדברי תורה“ או „על דברי תורה“.

(13) ארחות חיים (הל' חנוכה אות כב), הובא

„ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת כו' דנת כו' נקמת כו' מסרת כו'“ – דאע”פ שכמה מישראל לא היו ראויים לנס זה, מ”מ התחשב הקב”ה עם המיעוט שהיו „טהורים” . . צדיקים . . עוסקי תורתך ועשה להם נס זה.

ג. ולפי פירוש זה (ש”מסרת כו' טמאים כו' ורשעים כו' וזדים כו'” קאי על המתיוונים מבני”י, יש לבאר ג”כ הא דנקט ג' תוארים אלו דוקא, באופן של „דבר והיפוכו” (כנ”ל ס”א) – „טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך” – כי הניגוד בג' דברים אלה¹⁵ שייך (לאמיתתו) רק בבני”י גופא (ולא בהיחס שבין ישראל לעמים).

כלומר: בהיחס בין ישראל לעמים, לא מתאים כ”כ לתאר האומות כ”טמאים . . רשעים . . זדים” בניגוד לבני”י שהם „טהורים” . . צדיקים . . עוסקי תורתך” – כי גדר טהרה וצדקות ועסק התורה אצל בני”י הוא מסוג אחר לגמרי מכפי שהם אצל ב”נ ואין זה בגדרם כלל (כדלקמן), ובמילא לא שייך לומר שהם מנגזדים לישראל בענינים אלו (מצד זה שהם „טמאים . . רשעים . . וזדים”, דכשם

אלו שאומרים בהמשך ל”ועל הנסים כו'” אינם בכלל הנסים והנפלאות „שעשית לאבותינו בימים ההם”.

ויש לומר הביאור בזה: ידוע מדברי הימים ההם, שאף שהגזירות נגד דת ישראל („להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך”) נגזרו ע”י „מלכות יון הרשעה”, שהם „גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק ב” תורה ובמצות כו'”¹⁶, מ”מ היו כו”כ מבני”י (המתיוונים) שהצטרפו להיוונים (נוסף על אלה שעשו כן מפני האונס), ועד שמיעוט מבני”י נשארו שלימים בגלוי עם ה' ותורתו.

ואולי י”ל, שהכוונה בשלשת הענינים הנ”ל „טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך” היא למתיוונים מבני”י¹⁷, היינו, שנוסף על הנס שבני חשמונאי גברו על מלכות יון (ב” אופן ד”מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים”), הנה עוד זאת, שנמסרו לידם גם ה”טמאים . . רשעים . . וזדים” מבני”י גופא¹⁸.

וזה מגדיל ביותר את הנס – ומשתי הבחינות: הן נצחון המלחמה כפשוטו, וכמובן בפשטות גודל הנס כאשר מבני”י היו לצידם של היוונים, ומ”מ נצחו ה”טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך”; והן מצד רוחניות הענינים, זה שהקב”ה עשה לישראל נס זה [שזהו תוכן אמירת „ועל הנסים”, להדגיש שלא הי' זה נצחון טבעי אלא נס שנעשה ע”י הקב”ה,

(15) ל' הרמב”ם ריש הל' חנוכה.

(16) ובאלי רבה (א”ח שם) פ”י כן התיבות „זדים ביד עוסקי תורתך”, ד”זדים” קאי על פריצי ישראל שבאותו זמן.

(17) אלא מפני כבודם של ישראל לא מזכירים

בפירוש שקאי על בני”י.

(18) משא”כ בפ”ט, שהרי העכו”ם נק' טמאים ורשעים וזדים, כמו שהביא באבודרהם כאן (סדר תפלת חנוכה ופירושה) מקראי „העכו”ם נקראים רשעים שנאמר (עקב ט, ד) וברשעת הגוים האלה ישראל נקראים צדיקים שנאמר (ישעי” ס, כא) ועמך כולם צדיקים . . העכו”ם נק' טמאים שנא' (ישעי” נב, א) כי לא יוסיף יבא כך עוד ערל וטמא וישראל נק' טהורים וטהרתם (יחזקאל לו, כה), וזדים ביד עוסקי תורתך ע”ש (תהלים קיט, סט) טפלו עלי שקר וזדים.

אבל ע”פ המבואר לקמן בפנים (והערה 27) י”ל, שעיקר גדרם של תוארים אלה שייכים בישראל דוקא, ובקראי הוא שם המושאל כו’.

שלא שייך אצלם הענין ד„טהורים“ . . עוסקי תורתך“ כפי שהם בבני, כך לא שייך לומר שהם מנגדים לדברים אלו ועושים הפכם.

והביאור בזה:

גדר טומאה וטהרה („טמאים ביד טהורים“) – ע"פ הלכה – שייך רק ב־ישראל, כי הגוי אינו מיטמא, ובלשון הרמב"ם¹⁹ „עכו"ם שנגע במת כו' ה"ה כמי שלא נגע האל למה זה דומה לבהמה שנגעה במת כו' ולא בטומאת המת בלבד אלא בכל הטומאות כולן אין העכו"ם ולא הבהמה מתטמאין בהן“, שכוונת הרמב"ם באריכות לשונו („ה"ה כמי שלא נגע האל למה זה דומה לבהמה כו'“) היא, דזה שהעכו"ם אין מתטמאין, אין הפירוש בזה שרק נפקעו בפועל מדין טומאה, אלא שאינם בגדר טומאה וטהרה, דל־ענין זה אינם מציאות²⁰ שיכול לחול עלי' שם טומאה, וכמו בהמה שאינה בגדר זה כלל;

ענין הצידקות (והפכו) בבני תלוי בקיום תרי"ג מצות שניתנו לישראל דוקא, משא"כ בני, שענין הצידקות והרשעות הוא רק בקיום ז' מצות שלהם, שהחילוק בין תרי"ג מצות של ישראל וז' מצות בני אינו רק במספר המצות (ז' או תרי"ג) אלא הם שני סוגים שונים ב־החלט, כמבואר במ"א בארוכה²¹,

[שלכן מצינו שעיקר הענין דשכר

ועונש הוא רק בישראל²², כמ"ש²³ „רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם“, „איננו²⁴ חושש עליהם אם ייטיבו או יריעו . . וכן ארז"ל²⁵ שאני עכו"ם דלא מפקיד דינא עלייהו“ („אין ממהרין מן השמים לפקוד עוונותם עליהם“²⁶), והיינו שאין מעשיהם חשובים לפני המקום לה־חשב חטא, וכמו שארז"ל עה"פ²⁷ „חטא חטאה ירושלים“ – „אוה"ע כו' אע"פ ש־חוטאין אינן כלום“:

„זדים ביד עוסקי תורתך“ – השם „עוסקי תורתך“ שייך רק בבני, שהרי „עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה“²⁸ [דאף שב"נ חייבים ללמוד ההלכות ד־„שבע מצות דידהו“²⁸ – מ"מ אינם בגדר „עוסקי תורתך“, שהם רק העוסקים ב־תורת ה' שניתנה לישראל דוקא], וכיון שאין העכו"ם בגדר „עוסקי תורתך“, הרי מובן, שאינם גם בגדר „זדים“ המנגדים ל„עוסקי תורתך“.

(22) וראה (ע"ד החסידות) תר"ח שמות קעא, א ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' נא ואילך. ועוד.

(23) עמוס ג, ב.

(24) רד"ק עמוס שם. וראה גם ראב"ע שם.

(25) סוטה כא, רע"א. ולהעיר ממחזיל (ב"ק לח, א) „ז' מצות . . עמד והתירו להן . . כמי שאינו מצווה ועושה“.

(26) רש"י סוטה שם. וראה גם ע"ז ד, א (וברש"י שם ד"ה נפרע ממנו).

(27) איכה א, ח. איכ"ר שם. וראה אוה"ת לני"ד (ח"ב) עה"פ (ע' אסב) [ושם „שלכן נק' ישראל עברים ששייך בהם עבירה ותשובה“, שמוזה מובן שהענין ד„רק אתכם ידעתי גו" אינו רק לענין שכר ועונש, אלא לעצם שם עבירה והפכו]. לקריש ח"ז ס"ע 32 ואילך.

(28) סנהדרין נט, א. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.

(19) הל' טומאת מת פ"א ה"ג.

(20) ראה גם ראב"ד הל' אבות הטומאות (פ"ב ה"י) „העכו"ם הם כבהמות ואין מיטמאין ואין מיטמאין עם הדומה לחמור כו' ואת כולם ישא רוח כו'“. וראה לקריש ח"ח ע' 166.

(21) ראה לקריש ח"ה ע' 159 ואילך. חכ"ד ע'

165. ועוד.

שים" תחת שליטת הקדושה, עד שנ- הפכים להיות, "טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך".

ה. כשם שהוא בנוגע לכלל ישראל – כמו"כ הוא אצל כל אחד ואחת:

אחז"ל³¹, "הרבה עשו . . כרשב" ולא עלתה בידם", דרוב בני" אינם יושבי אהל אלא בעלי עסק, שרוב היום עסוקים הם בצרכיהם הגשמיים, ומיעוט ה- יום עוסקים הם בדברים שבקדושה ממש – תפלה, קביעות עתים לתורה וקיום המצות.

וגם שעושים כל מעשיהם, "לשם שמים"³² ו, "בכל דרכיך דעהו"³³ – הרי נקראים "מעשין" ו, "דרכין", אלא שנע- שים, "לשם שמים".

ואולי אפשר שתעלה בלבו של אדם מחשבת, "מרה שחורה", דכיצד יש ב- יכולתו לקיים הציווי, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"³⁴ – בתוך כאו"א מישר- אל, שקדושתו ית' תשרה בתוכו ובתוך ביתו ממש – כאשר רוב זמנו בענינים גשמיים?

ובזה הלימוד מימי חנוכה, דזה ש- מדמה בנפשו שרק, "מיעוטו" מושקע בטהרה וצדקות ועסק התורה – ה"ז רק בכמות, אבל באיכות – עיקרו הם אותם השעות שעוסק בתפלה ובתורה ובמצות, והם הם הקובעים את מציאותו האמתית.

ועוד זאת: ע"י הכרה זו גופא, זוכה ל, "מסרת כו' וטמאים ביד טהורים ו- רשעים ביד כו'" – שגם בעת עסקו

ד. ומכאן עידוד וחיזוק גדול לבנ"י בדורנו זה, שנוסף לזה ש, "אתם המעט מכל העמים"³⁵, הנה גם מבנ"י גופא, הרי שומרי תומ"צ בשלימות (ולכל פרטיהו) הם לע"ע מיעוט לגבי שאר אחבנ"י שליט"א, וההתבוננות במצב זה יכולה להביא את האדם לידי יאוש ח"ו, או עכ"פ לגרום חלישות – דכיצד יזכו בנ"י לגאולה האמתית והשלימה שתלויה בתשובה (דאין ישראל נגאלין אלא בתשובה³⁶), כאשר כמה מישראל עדיין רחוקים מזה?

וע"ז ישנו הלימוד בכ"ש וק"ו מימי חנוכה, דכמו בימי חנוכה שאז היו "טמאים . . ורשעים . . וזדים", ומ"מ ניצחו ה, "טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך", ועד"ז בדורנו, כאשר כמה מ- ישראל שאינם שומרי תומ"צ בשלימות לע"ע הרי הם, "תינוקות שנשבו" – וה, "טהורים . . צדיקים . . עוסקי תורתך" עומדים על משמרתם במס"ע על שמירת התומ"צ, הרי הקב"ה עוזרם וכו' ועד שמביא ישועה והצלה לעולם.

ועוד זאת – שניתן להם הכח להת- גבר על אלו שאינם, "טהורים כו'", כי זה שהטהורים כו' הם המיעוט, זהו בכמות, אבל באיכות הרי הטהורים כו' העיקר, כי להם יש התוקף של קדושה שמקורה בקדושתו של מקום, ואילו תוקפם של "טמאים . . ורשעים . . וזדים" הוא גשמי בלבד.

ולכן טו"ס הם המנצחים באופן של "מסרת", שלא זו בלבד שצד הקדושה מ- נצח, אלא עוד זאת, שהצד שכנגד נמסר ביד הקדושה, שהם נהפכים לטוב, "נכב-

(31) ברכות לה, ב.

(32) אבות פ"ב מ"ב.

(33) משלי ג, ו.

(34) תרומה כה, ח.

(29) ואתחנן ז, ו.

(30) סנהדרין צ, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז

ה"ה.

בדברים גשמיים, נרגש אצלו שכל זה אינו העיקר שלו, והם טפלים לעיקרו ומהותו האמיתית, שהיא עבודת ה'.

ומכאן למדנו ג"כ עידוד לאלו החוזרים בתשובה, שגם אם כמה ימים בעבר היו ר"ל במצב של "טמאים", ועוד זאת – "רשעים" . וזדים", יצרם התגבר עליהם אז – ומרגישים עצמם "חלשים" ו"מעטים" – הנה עליהם לידע, שהם לאמתתם, "טהורים" . . צדיקים . . עוסקי

תורתך", וזהו עיקר מציאותם, ועיי"ז יתגברו על העבר שלהם,

וכאן"א יבנה את "מקדשו" הפרטי – בתחילה מטהר את עצמו מכל עניניו הבלתי רצויים, "ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך", ואח"כ מדליק נר נשמתו (נר ה' נשמת אדם) – "והדליקו נרות בחצרות קדשך", עד שזוכה "להודות ולהלל לשמך הגדול".

(משיחת ש"פ מקץ חשל"ב)

ויגש

א. בריש פרשתנו בדברי יהודה ל' יוסף מדוע הוא נכנס למריבה עבור בנימין יותר משאר אחיו, נקט הכתוב לשון של „ערבות“, „כי עבדך ערב את הנער“, וכן הוא גם לעיל בפ' מקץ (בדברי יהודה ליעקב), „אנכי אערבנו“.

במהותה וגדרה של ערבות זו מצינו פלוגתא בש"ס: א"ר הונא מנין לערב דמשתעבד (באמירה בעלמא בלא קנין. רשב"ם) דכתיב אנכי אערבנו מידי תבקי שנו, מתקיף לה רב חסדא הא קבלנות היא דכתיב תנה אותו על ידי ואני אשיבנו (כלומר כאילו קבלתי? בידי אחזירנו לך. רשב"ם) אלא אמר רבי יצחק מהכא לקח בגדו כי ערב זר גוי ואומרי בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך כו"ל.

והנה, אף שמפשטא דגמ' משמע ש' נדחו דברי ר"ה, מצינו בכ"מ שדין ערב

(שערב משתעבד מן התורה) נלמד מ' ערבות יהודה שאמר אנכי אערבנו (וגם במדרשים ריש פרשתנו סמך דיני ערבות לערבות דיהודה).

ומבואר במפרשים⁹ דרב הונא ורב חסדא אולי לטעמייהו לקמן בגמ' בדיון האומר „הלוה ואני פורע“, „הלוה ואני נותן“, שלדעת ר"ה לשון ערבות הן, ולדעת ר"ח לשון קבלנות הן, ולכן ר"ה לטעמי' ס"ל דיהודה הי' ערבי, ולכן נקטו כמה פוסקים כן להלכה (שלמדים דין ערבות מיהודה) כי גם רבא ס"ל בגמ' שם ש, כולן לשון ערבות הן¹⁰.

ויש להבין: לכאורה קושיית רב חסדא אינה רק ש, הא (דיהודה) קבלנות היא (כלשון הרשב"ם „כאילו קבלתי

דאורייתא“), ולדרשה הב' הרי נלמד ממש במשלי (כתובים י). וכן מפורש ביד רמ"ה ב"ב שם. מרדכי ב"מ פ"ז (צד, א). מדרש שכל טוב מקץ מג, ט (בפעם הב'). וכן הביא הב"י בטח"מ ר"ס קטט. וראה גם לבוש חו"מ שם.

(9) תנחומא. ב"ר.

(10) יד רמ"ה ב"ב שם. ט"ז שם סכ"ט ס"ב. ועוד. וראה פרישה לטח"מ שם. וראה תו"ש מקץ שם אות יג.

(11) ב"ב קעד, א.

(12) ועפ"ז מובן זה שהביא ר"ה מהכתוב לא רק „אנכי אערבנו“ אלא גם „מידי תבקשנו“ (אבל ראה דק"ם מכ"י שהובא רק „אנכי אערבנו“, וכברשיי גיטין וכתובות הני"ל).

(13) וגם בתן לו ואני פורע, „תן לו ואני חייב“, שלדעת ר"ה לשון קבלנות הן – הרי „רבא אמר כולן לשון ערבות הן בר מתן לו ואני נותן“ (ולהעיר מרבינו גרשום שם).

(1) פרשתנו מד, לב ובפרש"י. וראה תנחומא פרשתנו ה. תנחומא באבקר שם ד. ועוד.

(2) מג, ט.

(3) ב"ב קעג, ב.

(4) מקץ מב, לו. והוא מדברי ראובן ולא מדברי יהודה. וראה חדא"ג מהרש"א שם. וראה גם על הגליון ב, מסורת הש"ס – משאלות שהובא לקמן בפנים. עץ יוסף לתנחומא ריש פרשתנו.

(5) הגהות הבי"ח ברשב"ם.

(6) משלי כ, טז.

(7) שם ו, א.

(8) רש"י גיטין נ, א ד"ה כיון „וערב משתעבד מה"ת דכתיב אנכי אערבנו“ (ועד"ז ברש"י כתובות קב, סע"א). (נדחק לומר שרש"י נקט דרשה הראשונה ולא נחית להביא מסקנת הגמ', כדרכו בכ"מ (כידוע שרש"י פרשו ולא פסקו – ובפרט בפירושו עה"ת), כי כותב „משתעבד מה"ת“ (שעבודא

(*) וראה גם פרישה שבהערה 10.